

Список використаних джерел

1. Ел. ресурс: <http://wapedia.mobi/ru>
2. Балтаджи П. М. Вдосконалення мови правових актів: міжнародний досвід. [Електронний ресурс] / П.М. Балтаджи. – Режим доступу: <http://www.comparativelaw.org.ua>.
3. Голев Н. Д. Юридический аспект языка в лингвистическом освещении / Н. Д. Голев // Юрислингвистика-1. Проблемы и перспективы. – Барнаул, 1999 “ с. 11”58. [Юрислингвистика – 1: проблемы и перспективы: Межвуз. сб. науч. тр. / Алтайский гос. ун-т; редкол.: Голев Н. Д. (отв. ред.), Мансурова В. Д., Лебедева Н. Б. и др. – Барнаул, 1999. – 183 с.].
4. Голев Н. Д. Постановка проблем на стыке языка и права. [Електронний ресурс] / Н. Д. Голев. – Режим доступу: <http://www.durov.com/linguistics2/golev-99a.htm>.
5. Доценко О. В. Правове врегулювання статусу української мови (діахронічний аспект). [Ел. ресурс] / О. В. Доценко. – Режим доступу: <http://www.ualogos.kiev.ua/text.html?id=255&number=58&category=10>.
6. Зархина С. Э. Язык права как предмет философско-логического анализа (исторический аспект): дис...на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.: 12.00.12. / С. Э. Зархина. – Харьков, 2005. – 205 с.
7. Прадід Ю. Ф. У царині лінгвістики і права. Сімферополь.: Еліньо, 2006. – 205 с.

Summary. In the article the basic aspects of legal linguistics and its tasks are reviewed, the necessity of linguistic examinations for resolving the legal and linguistic conflicts are determined.

Keywords: legal linguistics, linguistic examination, linguistic practices, legal language, applied linguistics.

УДК 821.161.2+821.161.1]: 94(497.4)(092)

М.С.Васьків

РОСІЙСЬКА ГУМАНІТАРНА РЕЦЕПЦІЯ “НОТАТОК ПРО МОСКОВІЮ” 3. ГЕРБЕРШТЕЙНА ЯК ПРИКЛАД АНТИНАУКОВОГО МАНІПУЛЮВАННЯ

У статті характеризується історико-літературознавча традиція проголошувати культурно-історичні надбання Київської Русі спадщиною виключно російської держави і культури. На прикладі рецепції “Нотаток про Московію” З. Герберштейна автор статті доводить, що російські дослідники формулюють антинаукові положення за рахунок перекручування фактів, довільного тлумачення текстів першоджерел, необгрунтованого жонглювання словами, поняттями тощо.

Ключові слова: Київська Русь, русичі, “русские”, Московія, Росія, імперське мислення, мандрівний нарис.

У травневому числі журналу “Слово і час” за 2011 рік була опублікована стаття Петра Білоуса “Читаючи Дмитра Лихачова” [1]. У ній йдеться про те, як російські науковці-гуманітарії активно послуговувалися тактикою беззаперечного привласнення собі історії, культури, зокрема літератури, доби Київської Русі. Більше того, “древнерусская история” та “древнерусская литература” в радянському науковому просторі (а відтак це екстраполювалося і на закордонний науковий континуум) найчастіше могли бути початковим етапом тільки російської літератури. Вести свої витоки з доби Київської Русі українська і білоруська літератури могли тільки як виняток, для “внутрішнього” користування, тобто на території своїх республік і власними мовами. П. Білоус ілюструє засоби і наслідки такої тактики на прикладі наукової спадщини визначного російського літературознавця і культуролога Дмитра Сергійовича Лихачова. Головна ж думка – необхідно позбавлятися чужих окулярів і неупереджено, з власних національних позицій, подивитися на українську історію й літературу як прямого спадкоємця здобутків Київської Русі.

Тези Петра Білоуса, безперечно, можна доповнювати і розвивати ще довго. Для прикладу можна взяти академічне 9-томне видання “История всемирной литературы” завершальних років існування СРСР (останні томи виходили вже в незалежній Росії). Главу про російську літературу в третьому томі (від межі XIII-XIV до межі XVI-XVII ст.), як і вступ до розділу про східнослов’янські літератури, написав уже згадуваний Д. Лихачов. Можна сказати, що це відносно толерантний до українців та їх культури текст. Йдеться про спільні витоки з доби Київської Русі, про формування трьох нових літератур на спільній основі тощо. До аналізу творів

російської літератури не залучаються українські автори і тексти (щоправда, в підрозділ про білоруську літературу чомусь потрапила творчість Мелетія Смотрицького і Захарії Копистенського). Можна хіба що висловити дрібні, з російської точки зору, причіпки. На характеристику російської літератури, таки біднішої в той час, відведено 26 сторінок у загальносоюзному виданні [6, 461-487], а на українську – всього шість сторінок [6, 487-493] (навіть про білоруську літературу йдеться на восьми сторінках [6, 493-501]). Свідомо чи несвідомо, науковець називає державу XIV-XVI ст. Росією, а не Московією чи Московським князівством, як вона називалася до межі XVII-XVIII ст. Відповідно, “ненав’язливо” “Россия” лучиться з Руссю, стає її безперервним продовженням (тому й випадає “Московія”), особливо у прикметникових формах понять “русская литература” і “русская история”, родовід яких, зрозуміло, тягнеться з X-XI ст., а українська й білоруська історія й література – тільки від межі XIII-XIV ст.

Тому не дивно, що в попередньому, другому, томі академічної історії про українську й білоруську літературу взагалі не йдеться, натомість усі літературно-культурні й історико-політичні надбання Київської Русі належать тільки до “русской истории” та до “русской литературы” [5, 408-437]. Щоправда, автором розділу “Література Давньої Русі” (як зазначає П. Білоус, це теж винахід російсько-радянської словесної еквілібристики – замінювати реальну назву держави Київська Русь вигаданим синонімом Давня Русь, щоби поменше прив’язувати державу до певної території та столиці) був уже не Дмитро Лихачов, а інший відомий російський славіст-медієвіст Андрій Робінсон. Однак від зміни одного російського науковця на іншого російського дослідника підхід не змінюється. Усі здобутки Київської Русі, як уже зазначалося, оголошуються “русскими”, навіть мешканці цієї держави – не русичі, а “русские”. За останні роки в Росії наполегливо утверджують національно-державне означення “россияне”, бо ж “русские” етимологічно є присвійним прикметником, який указує на колоніальну підлеглість імперському народові – русичам. Проте це аж ніяк не стримувало російських дослідників літератури Київської доби в називанні мешканців держави “русскими”, тільки би приписати собі цю культуру, та ще й переконати у правомірності такого привласнення чужого Європу й увесь світ.

Подібна словесна еквілібристика, науково безглузде використання як синонімів русичів і “русских”, Русі й Росії, оминання термінів “Московія”, “московити”, підміна їх при перекладі з інших мов на Русь чи “русских” є характерними і для інтерпретації творів іноземців XVI ст. про Московію, Литву, Польщу, Русь (тобто українців і білорусів у складі Литви) російськими науковцями радянської та пострадянської доби. Стосується це і досліджень “Нотаток про Московію” посланця імператора Фердинанда I до московського князя Зигмунда (Сигізмунда) Герберштейна, які видавалися кілька разів у середині XVI століття латинською, а потім і німецькою мовами. Зрозуміло, що у мандрівних нотатках із такою назвою йдеться, насамперед, про Московське князівство. З. Герберштейн, якому дуже не подобається деспотія великого князя, перед котрим усі без винятку московити, аж до удільних князів, – раби, відтворює прагнення Василя III (як і його попередників та наступників) стати царями. Але не оминає у своїй праці посол імператора Священної Римської імперії й українських та білоруських земель і їх мешканців.

Йдеться у фоліанті Герберштейна, зокрема, і про те, що Московія і Русь, московити й мешканці Русі – це зовсім різні у сприйнятті європейців поняття. Для українців це чи не вперше сконстатував Володимир Січинський: “С. Герберштейн, визначний дипломат, що двічі (1517 р. і 1526 р. – *М.В.*) їздив на Московщину і Литву, а можливо був також на Україні, у своїх “Записках” [...] теж називає Московщину не інакше як “Moscovia”, а їх мешканців “московитами” [10, 19]. Слово “теж” указує, що й до цього європейці уже розрізняли в XV-XVI століттях Русь, з якою вони асоціювали частину теперішніх України й Білорусі, та Московію, яка обіймала теперішню європейську частину Росії, насамперед її нечорноземні території та північну частину. В. Січинський згадує папського легата Альберта Кампанезе, який у листі, написаному між 1523 та 1534 роками, перераховує жителів Московії: югрів, карелів, печорців, вогуличів, черемисів. Київ же називається столицею *stato de Rossi*, тобто держави росів, котрі мешкають у складі Литовського князівства [10, 19].

У 2010 році в Санкт-Петербурзі спільними російсько-словенськими зусиллями виходить друком розкішне видання, з ґрунтовним примітковим апаратом, насичене чудовими чорно-білими і кольоровими ілюстраціями, на прекрасному крейдованому папері, – “Герберштейн и его “Записки о Московии”” [4]. На сторінках книги паралельно йдуть тексти словенською та російською мовами, тобто здійснено професійний переклад російськомовних статей – словенською, а словенськомовних – російською. “Російську” текстову частину в цьому виданні представляли дві статті Анни Хорошкевич – “Герберштейниана сегодня” та “Герберштейн о России”. Незважаючи на назву твору імператорського посла, А. Хорошкевич старанно оминає вживання слів Московія (вживає його винятково у назві праці З. Герберштейна) і московити, украй нечасто називає державу Московським князівством, переважно – Великим Московським князівством, проте не забуває зазначити, що з 1547 р. князівство (без указівки, яке саме) перетворилося в царство [12, 137].

Зате тексти обох статей російської дослідниці рясніють словами Русь, якої вже на Московщині не було, “русские” і Росія, якої ще на цих територіях не було. Так само часто А. Хорошкевич вживає титул московських правителів “князь всея Руси”. Щоправда, сама дослідниця зазначає: “ледве звільнившись від принизливої іноземної залежності в 1480 р., князь володимирський і московський Іван III, котрий успадкував від своїх предків XIV ст. титул князя “всія Руси”, почав боротьбу за ці землі” [12, 127], тобто за прикордонні з Литвою білоруські території, які князь тепер “всія Руси” вважав повноправно власними. З наведеної вище цитати зрозуміло, що ні про яку тяглість цього титулу говорити не доводиться, його московські князі привласнюють виключно з імперіалістичних прагнень, для отримання підстав завойовувати білоруські й українські землі, помінявши, умовно кажучи, колишній імперський центр – Київ та пізню й віддалену колонію-периферію – Москву місцями.

Про це відверто пише й А. Хорошкевич: “[...] на території Північно-Східної Русі утворилося князівство всія Руси, котре голосно і чітко проголосило свою політичну програму – росту до меж домонгольської Давньої (знову ця прикметна підміна понять. – М.В.) або Київської Русі, верховенство царя, а не князя” [11, 108]. З цієї та попередньої цитат можна перекоонатися, що імперське мислення було само собою зрозумілим не тільки для московських князів і царів, їх підданих, але залишилося невід’ємним і так само безсумнівним для російських науковців-гуманітаріїв (часто і “природничників”, які мали би бути віддаленими від історіософських і політологічних проблем), зрештою, на рівні підсвідомості стало “загальним місцем” російської ментальності.

Відмінність між російським науковцем-гуманітарієм (чи Д. Лихачовим, чи А. Робінсоном, чи А. Хорошкевич, чи іншим – і несть їм числа) та рештою суспільності полягає в тому, що науковці за страх і за совість докладають чимало зусиль для утвердження такого імперського “загального місця” у національній свідомості й підсвідомості та легітимізації в очах російської та світової громадськості прав на колишню територію й культуру Київської Русі. Як це робиться, можна було побачити на прикладі праць Дмитра Лихачова й Андрія Робінсона, добре видно й на прикладі статей Анни Хорошкевич.

По-перше, складається враження, що українцям і білорусам місця у статтях дослідниці немає, бо є тільки князівство “всія Руси” (воно ж Русь, воно ж і Росія в один часовий відрізок) і Литовське князівство. Тому з’ясовується, що литовські державні правителі українського походження є нібито литовцями, бо з ними їх ставиться в один ряд: “Велике князівство Литовське було добре знайоме для Герберштейна, він [...] підтримував добрі стосунки з віленським воеводою Ольбрахтом Мартиновичем Гаштольдом, був знайомий зі знаменитими воеводами Остафієм Дашковичем, Костянтином Острозьким і Михайлом Глинським” [12, 138]. На тій самій сторінці констатується, що Герберштейн описує Київ, Полоцьк, Володимир-Волинський, Луцьк, Пінськ, Холм, Перемишль – тобто міста колишньої “Давньої Русі”, що цікаво для російського читача, бо ж давало право Московії, тобто псевдо-Русі претендувати на них. Відповідно, зрозуміло, чому про українців і білорусів жодним чином не згадується у статтях А. Хорошкевич.

У виданні 2010 року Анна Хорошкевич повністю повторює тези передмови [13] до видання “Записок о Московии” 1988 року [3]. Так, у цій передмові дослідниця без жодних докорів сумління стверджує, що “майже всю Східно-Європейські рівнину і простори Півночі Європи займала Росія, або Російське царство (за офіційною термінологією, прийнятою до 1547 р., – Русь, або “Руссия”)” [13, 7]. Тобто заперечується факт, що Руссю якраз називали тоді в Європі українсько-білоруські землі у складі Литви і Польщі. Анна ж Хорошкевич якраз ці землі, хоча б у формі поступки, до Русі не зараховує, підмінивши цим поняттям – Русь – прийняте серед європейців державно-територіальне означення “Московія”. І її зовсім не зупиняє навіть те, що перекладачі “Записок о Московии” подають основні поняття в російсько-латинському перекладі, й серед них такі: “московит – Mosc(h)us, Moscoviter”, “Руссия – Russia, Reissen”, “русский – Russus/Rutenus, Reisse” [8, 48, 49]. Не зупиняє російську дослідницю і сам текст “Записок...” у російськомовному перекладі: “Живущие по Борисфену черкасы (Circassi) – русские [...] Киев, древня столица Руссии” [3, 185], і те, що З. Герберштейн чітко розмежує Москву і Русь: “[...] он (Батый. – М.В.) выжег и разграбил Владимир, Москву и добрую часть Руссии” [3, 64]. Як на це відреагувала А. Хорошкевич?

Цілком у традиційному дусі російських науковців наполягати на своєму за принципом “вірую, бо безглуздо”: “Довгий час створення книги Герберштейна визначив появу певних неточностей в історико-географічних термінах. Якщо у початкових розділах автор правильно називає описану ним країну “Руссією” і всупереч до польсько-литовської концепції наполягає на єдності Русі незалежно від політичної приналежності її частин в XVI ст., то в пізніших доповненнях, так само як і в заголовку, він приймає термін, що бере початок у польській традиції – Московія. Цей термін підкреслює обмеженість влади глави держави межами Московського князівства і ставив під питання правомірність боротьби за возз’єднання давньоруських земель в “Русском государстве”” [13, 43]. Як бачимо, З. Герберштейн просто “заплутався у термінах”.

Такий підхід до очевидних речей був не дивним ще у 1988 році, але через 20 років після розвалу імперії й надалі проповідувати імперсько-антиісторичні погляди – виглядає дещо дивно. Тому варто повернутися до характеристики видання і статті 2010 року.

По-друге, заперечується приналежність до Русі й руської культурної спадщини населення, яке перебуває за межами Московії, – теза, яка не визнає навіть твердження про “спільну колиску трьох братніх народів”. І це попри те, що спадкоємцями Русі називає українців і білорусів сам автор “Нотаток про Московію” Зигмунд Герберштейн. Цікаво, як це твердження посланника й історичну реальність констатує і коментує сама Анна Хорошкевич. Вона говорить про прагнення Герберштейна нібито виправдатися у своєму творі перед Короною Польською, тому він “робить останній поступку, він, на відміну від Фабрі, підкреслив, що Руссю управляють три владарі: великий князь московський, литовський і король польський, а не тільки перший із них. Тим не менше промах Герберштейна 1517 р. став, очевидно, причиною припинення його дипломатичної діяльності [...]” [12, 140]. Як бачимо, історично незаперечні факти називаються промахом (“оплошністю”).

Більше того, Зигмунд Герберштейн у своїй праці розмежовує як різні поняття Московію і Русь, зараховуючи до останньої українсько-білоруські землі, котрі входили до складу Литовської та Польської держав у XV-XVI століттях. “Знаменитий мандрівник і вчений чітко розрізняв власне Литву, яка “яка врізається в руські землі й має власну мову та римську віру” і “руські землі”, тобто Україну та Білорусь [...]” [9, 24]. З. Герберштейн не був новатором у такому поділі й іменуванні колишньої метрополії та колоній Київської Русі. Амброзіо Контаріні після мандрівки 1477 р. через Польське королівство у “Подорожі до Персії” чітко відокремлює польські й українські землі, котрі входили до однієї держави, називаючи Україну “нижньою Руссю”, а Московію – “верхньою Руссю”. “Для нього (Контаріні. – М.В.) Русь аж ніяк не була етноісторичною цілістю, хоч і поділеною державно-політичними кордонами, як традиційно тлумачилося це питання в російській науці, в тому числі й радянського періоду. Так, цей погляд послідовно проводить Г.Н. Скржинська у вступній статті та коментарях до останнього російського видання творів Барбаро й Контаріні, причому цю проблематичну етноісторичну єдність вона називає “Росією”, а про Україну навіть не згадує” [9, 7]. Хто би дивувався? Цілком традиційна антиісторична й антинаукова позиція, з якою не раз зустрічалися в російських працях, про які йшлося і в цій статті. Зате проімперськи надзвичайно патріотична позиція. Тому поділ Русі на “нижню” і “верхню”, який не викинеш із праці італійського мандрівника, Скржинська пояснює на зразок “оплошности” А. Хорошкевич: “Дослідниця трактує цей факт як щось випадкове, позбавлене істотного етноісторичного змісту” [9, 7]. Далі Д. Наливайко доводить, що поділ на дві Русі не був випадковим у А. Контаріні, вказуючи, що на “верхню” і “нижню” ділили Русь також італійці П. Джовіо і Фоскаріні.

Такий поділ тривав, на думку Д. Наливайка, до середини XVI ст., коли в “західно-європейських джерелах за Україною закріплюється назва “Русь”, а за Росією – “Московія”” [9, 8]. Значною мірою до цього приклався якраз і З. Герберштейн та його попередники, серед яких варто виокремити Матвія Меховіту (Меховського, як називає його А. Хорошкевич) з його “Трактатом про дві Сарматії”. Анна Хорошкевич указує, що Меховіту в числі багатьох інших попередників згадує сам Герберштейн, але більше до нього не повертається [12, 132]. Дмитро ж Наливайко стверджує, що “трактат польського вченого послужив йому не тільки одним з важливих джерел, а й неабияким стимулом до написання його “Нотаток про Московію”” [9, 24]. Авторитет М. Меховіти в Західній Європі був дуже високим, його вважають справжнім першовідкривачем Східної Європи для цивілізованого світу. Імператора Максиміліана дуже цікавило, наскільки правдивими є відомості польського дослідника, тому З. Герберштейн у числі інших дослідників міг їх або підтвердити, або спростувати. Саме імператорський посол, зрештою, переконав у правдивості польського науковця Ульріха фон Гуттена під час особистої зустрічі в Аугсбурзі з Герберштейном після повернення з Московії.

Що ж повідомив про етноісторичну єдність чи відмінність колишньої Русі Меховіта? “Чітко визначена у Меховіти внутрішня диференційованість тогочасного східнослов’янського світу. Він поділив європейську Сарматію на “Русію” і “Московію”, включивши до “Русії” українські й білоруські землі, які тоді входили до Польсько-Литовської держави. Відповідно, “русами”, або “рутенцями”, він називає лише населення України й Білорусі, а щодо населення Московської держави, то воно виступає у нього під назвою “москів” або “московітів”” [9, 22]. Більше того, трактат М. Меховіти руйнує не тільки спробу (дуже вдалу) росіян привласнити собі спадщину Київської Русі, але також заперечує відносно ліберальну тезу про Русь як “колиску трьох братніх народів”, які всі три стають спадкоємцями (Росія, зрозуміло, перша поміж “братами” чи “сестрами”). “У “Трактаті про дві Сарматії” Меховіта дав лише загальний і схематичний начерк історії Київської Русі, до того ж не вільний від неточностей і перекручень. Та при всьому тому цей начерк став примітною віхою в процесі ознайомлення Західної Європи з історією Київської

Русі, несучи певну її концепцію. Суть її передусім у тому, що історія Київської Русі пов'язується з "Русією", тобто з Україною, і виступає як її безпосередня історія. І слід сказати, що цієї ж історичної моделі дотримувалися численні автори західноєвропейських пам'яток XVI-XVII ст., які писали про східнослов'янський світ: екскурси в історію Київської Русі з'являлися у них здебільшого не в розділах про "Московію", а в розділах про "Русь", тобто про Україну. Це дозволяє внести істотні корективи в схему ознайомлення Західної Європи з Київською Руссю, яка була вироблена російською офіційно-імперською історіографією і перенесена в радянську історичну науку. За цією схемою, зацікавлення на Заході Київською Руссю та пізнання її було цілком пов'язане зі зростаючим інтересом до Російської держави [...]" [9, 23-24]. Саме так і твердить Анна Хорошкевич [12, 127].

Твердження Д. Наливайка про свідоме замовчування чи перекручування російською гуманітаристикою українсько-білоруської першості на культурно-історичну спадщину Русі стосується також і досліджень "Нотаток про Московію". Для багатьох не тільки російських, але й українських науковців і пересічних читачів залишаються у свідомості правдивими стереотипами різноманітні словесні жонгливання з Руссю/Росією, Руссю/"русскими", маніпулювання з привласненням росіянами винятково собі поняття "Русь", навіть у ті історичні періоди, коли вони вже не були "Руссю" і ще не були "Росією". Тому без будь-яких докорів сумління через статті Анни Хорошкевич проходять ці словесні еквілібристика і жонгливання, підміни понять тощо. А на завершення пафосне повторення тези, що Герберштейн пише нібито й не зовсім про Московію, бо вона чудесним чином учергове трансформується в Русь/Росію: "Практично немає такого питання в історії Русі кінця другого – середини третього десятиліття XVI ст., яке би не зачепив імперський дипломат [...] він за свої два приїзди – незважаючи на посилений режим охорони і заборону спілкуватися з "русскими" – зумів побачити на Русі стільки, скільки не виявили ні італійці, які побували до нього, ні його співвітчизники [...] Своє право називатися першовідкривачем Русі він дійсно заслужив" [11, 160]. У коротенькому вступі до видання російський академік В.Л. Янін майже дослівно повторює цю фразу: "'Нотатками про Московію" Герберштейн [...] явив Європі доти малознайому для неї Русь [...]" [14, 9]. Прекрасно відомо, що справжня Русь, Київська, для Європи була відкрита на кілька століть раніше. З. Герберштейн відкрив європейцям Московію, у кращому разі – Росію, якою Московське князівство часів імперського посольства стала більше ніж через століття. Проте імперська антинаукова інерція залишається поки непереборною.

На спроби українців відновити істину з боку росіян, які не соромляться своїх постійних перекручувань історії, часто звучать заяви, що це вияви хворобливого націоналізму, що в цивілізованій Європі вони сприймаються як анахронізми й ультраправі, ледь не фашистські, ухили тощо. Одначе... "Найвище досягнення нашого національного розвитку до сьогодні – це власна держава і міжнародне визнання у світі. Це перша і найважливіша умова для національної незалежності. Але ця умова, незважаючи ні на що, все ще тільки формальність. Необхідні ще два компоненти. Для росту і розвитку нації у сучасному світі, з одного боку, потрібна матеріальна база, а з іншого – духовна. Почуття реальної свободи прийде до нас тільки, коли ми дізнаємося правду про себе, коли наша самосвідомість звільниться від упереджень і навмисне прищепленого нам почуття другосортності, коли ми усвідомимо, що ми здатні й можемо здійснити все те, чим пишаться народи, котрі здобули незалежність раніше за нас" [2, 11]. Так от, цей пасаж дуже актуальний для нас, хоча комусь може видатися українською "буржуазно-націоналістичною" зацикленістю, тому варто кожен раз звільнювати самосвідомість від упереджень доти, доки не припиниться з російського боку нав'язування антиісторичних і антинаукових тверджень. А головне, що автором пасажу є не українець, а словенець, рідна держава якого, як і Україна, здобула незалежність у 1991 році та стаття якого надрукована в одному збірнику зі статтями Анни Хорошкевич. Не можуть видаватися дивними прагнення українців дати власне прочитання Миколи Гоголя після того, як А. Ленарчич вважає таки словенцем Жигу (саме так словенською мовою) Герберштейна, хоча науковець сам говорить про ймовірність інших тверджень і обмеженість підстав для цього [7, 69-79]. Так що і для Європи "націоналістична" риторика є актуальною, якщо необхідно повертати собі законні багатовікові надбання.

Список використаних джерел

1. Білоус П. Читаючи Дмитра Лихачова / Петро Білоус // Слово і час. – 2011. – № 5. – С. 41-47.
2. Бучар Ф. Предисловие / Франце Бучар // Герберштейн и его "Записки о Московии". – Спб. : Алетей, 2010. – С. 11-12.
3. Герберштейн С. Записки о Московии / Сигизмунд Герберштейн. – М. : Издательство МГУ, 1988. – 430 с.
4. Герберштейн и его "Записки о Московии". – Спб. : Алетей, 2010. – 204 с.
5. История всемирной литературы : в девяти томах. – Том второй. – М. : Наука, 1985. – 672 с.

6. История всемирной литературы : в девяти томах. – Том третий. – М. : Наука, 1985. – 816 с.
7. Ленарчич А. Жига Герберштейн: Его среда и время / Андрей Ленарчич // Герберштейн и его “Записки о Московии”. – Спб. : Алетейя, 2010. – С. 13-79.
8. Малеин А. От переводчика / А.И. Малеин, А.В. Назаренко // Герберштейн С. Записки о Московии. – М. : Издательство МГУ, 1988. – С. 46-49.
9. Наливайко Д. Україна в рецепції західних гуманістів XV-XVI ст. / Дмитро Наливайко // Європейське Відродження та українська література XIV-XVIII ст. – К. : Наукова думка, 1993. – С. 3-39.
10. Січинський В. Чужинці про Україну : видання п'яте / Володимир Січинський. – Авґсбург : Видання Петра Павловича, 1946. – 118 с.
11. Хорошкевич А. Герберштейниана сьогодні / Анна Хорошкевич // Герберштейн и его “Записки о Московии”. – Спб. : Алетейя, 2010. – С. 107-118.
12. Хорошкевич А. Герберштейн о России / Анна Хорошкевич // Герберштейн и его “Записки о Московии”. – Спб. : Алетейя, 2010. – С. 127-160.
13. Хорошкевич А. Сигизмунд Герберштейн и его “Записки о Московии” / А.Л. Хорошкевич // Герберштейн С. Записки о Московии. – М. : Издательство МГУ, 1988. – С. 7-45.
14. Янин В. Записки Герберштейна и будущее России и Европы / В.Л. Янин // Герберштейн и его “Записки о Московии”. – Спб. : Алетейя, 2010. – С. 9-10.

Summary. The article characterizes historical and literary tradition to proclaim the cultural and historical heritage of the Kievan Rus as an exclusively Russian state and culture legacy. On the example of the reception “Notes on Muscovy” by Z. Herbershtein author argues that the Russian researchers formulate anti-scientific position due to distortion of facts, arbitrary interpretation of the text sources, unsubstantiated word-juggling concepts, and so on.

Keywords: Kievan Rus, Rus, “Russkie”, Muscovia, Russia, imperial thinking, travel essay.

УДК 81'373.7 – 115[=161.1+ =111]

Н.Ф.Венжинович

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З КОМПОНЕНТОМ БІЛИЙ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА РОСІЙСЬКІЙ МОВАХ

Стаття присвячена аналізу фразем із компонентом білий в українській та російській мовах. У результаті проведеного наукового пошуку авторка доходить висновку про те, що досліджувані мовні одиниці яскраво представляють особливості національно-культурної специфіки світосприйняття українців та росіян.

Ключові слова: фразеологізм, компонент білий, національно-культурна специфіка, світосприйняття українців і росіян.

Сучасні наукові дослідження з фразеології спираються на фундаментальні праці відомих учених [див., напр., 4; 5; 8; 11]. Проте нині вони все більше звернені у бік людини – творця і носія неповторних мовних перлин, які мають назву фразеологізми. Як і О.О.Селіванова, вважаємо, що одним із головних напрямків досліджень у галузі фразеології є етнопсихолінгвістичні й лінгвокультурологічні студії фразеосистем як відбитків етносвідомості, специфіки національного характеру, матеріальної та духовної культури народів, а також порівняльно-типологічний аналіз фразеологізмів споріднених мов, спрямований на встановлення типологічних особливостей знакової фіксації культурного досвіду народів [9, 770].

Цілком погоджуємося з думкою М. Алефіренка, який стверджує, що діалог культур і мов в умовах європейської інтеграції набуває особливої значущості [1,147]. Перш за все, осмислення потребує проблема універсального й унікального в мові й культурі. Приховане бажання кожного народу, увійшовши в загальноєвропейський культурний простір, зберегти глибинні зв'язки з аретипом материнської культури. Учений вважає, що когнітивно-семіологічний підхід до порівняльного вивчення стійких виразів близькоспоріднених мов характеризується цілим рядом аспектів [1, 49].

Наукові студії з фразеології є багатовекторними, проте найцікавіше, на наш погляд, спостерігати такі мовні явища у порівнянні їх використання в різних мовах із погляду